

" Oase Maaskentj "

Deel 2

Stichting Geschiedkunde "de Maaskentj"

Prijs hfl. 5,-

Bijdragen:

Lemmens	Leon
Marchal	Arie
Notten	Jeu
Penris	John
Peters	Guus
Pfeifer	Martin

Uitgave en druk:

Stichting Geschiedkunde 'de Maaskentj', Stein, 8 december 1993

Vormgeving en lay-out:

Stichting Geschiedkunde 'de Maaskentj' te Stein

Voor meer informatie over de Stichting
Geschiedkunde "de Maaskentj" zie het
laatste blad van deze publikatie

Inhoudsopgave

Klassefoto Stein 1950	5
Communicanten 1949-1950 Stein	17
Volksdevotie in huis	26
Brood-reglement	30
Vermageringskuur	34
Spreuke en gezegdes	35
De watermolens van Elsloo	41
Straatmeubilair	50
Oude recepten	58
Gemeente Urmond anno 1903	62

Geraadpleegde bronnen:

- a Kerkarchief St. Martinus Stein
- b Verslagen gemeentearchief Elsloo
- c Heemkundig tijdschrift 'Oos Heem'
- d Provinciaal verslag G.S.
- e Schepenbank archief Elsloo

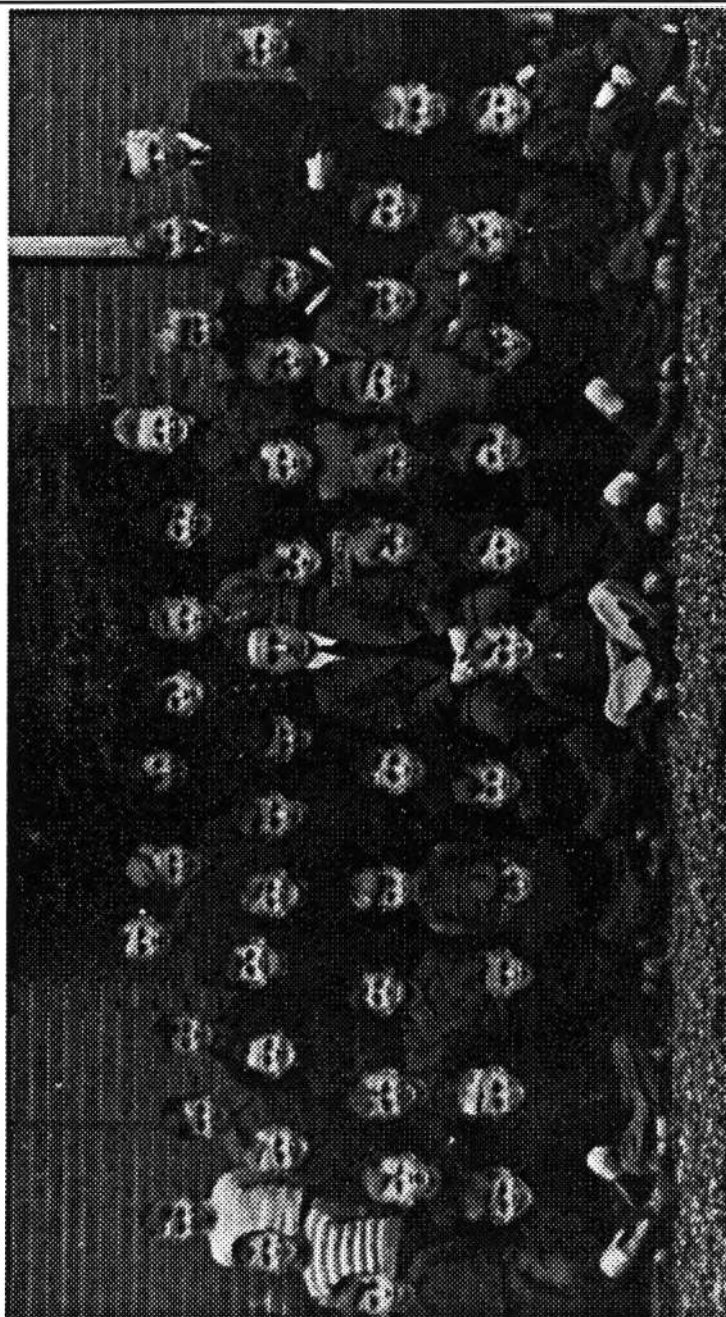
Klassefoto van de St Jansschool te Stein

derde klas in het schooljaar 1949-1950

Met behulp van een lijst van neocommunicanten, die op 5 mei 1947 hun Eerste H. Communie deden in de Sint Martinus parochie te Stein, hebben wij aan de hand van een door Hub Kersemakers te Meers ter beschikking gestelde klassefoto een voorlopige namenlijst daarvan samengesteld. Aanvullingen cq opmerkingen zijn welkom bij Arie Marchal of een van de andere leden van de stichting SGM. Achterin deze publikatie staan namen en adressen.

De jongens op de foto waarbij de geboortedatum is ingevuld, hebben samen met de hieronder genoemde jongens op 5 mei 1947 de Eerste Heilige Communie gedaan. De personen die hieronder op de lijst staan hoeven natuurlijk niet op de foto te staan, ze kunnen verhuisd zijn, of een andere reden hebben om niet in de derde klas te zitten in 1950. Verder moeten we er ook rekening mee houden dat jongens op de foto kunnen staan die na 1947 de eerste Heilige Communie hebben gedaan. (bijvoorbeeld. met broer op foto).

Jammer genoeg ontbreekt in het parochiearchief de communicantenlijst van 1946. Mocht ook iemand kunnen helpen bij het opsporen van deze lijst dan wordt uw hulp zeer gewaardeerd.

De rest van de neocommunicanten van 5 mei 1947

nr	Naam	Geboren
1	Henk Aarts	4-9-1940
2	Toon Baltus	10-7-1940
3	Nicolaas Bouts	31-1-1940
4	Harie Bouts	29-8-1940
5	Michiel Buskens	23-12-1938
6	Felix Cleuskens	20-12-1939
7	Mathieu Cleuskens	18-5-1939
8	Peter Goossens	21-1-1940
9	Hari Hermans	15-8-1940
10	Hendrik Keulen	27-7-1940
11	Hubertus Moerkens	2-12-1939
12	Karel Olynick	23-1-1940
13	Chrit Salden	17-2-1940
14	Eduard Smeets	1-6-1940
15	Emille Smeets	1-6-1940
16	Leonard Thewissen	11-10-1939
17	Johannes Houben	14-4-1940
18	Hubertus Jetten	23-7-1940

1 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
1		Herman Schepers	13-1-1940
2		Hari Vroemen	5-4-1940
3		Roger Salden	2-2-1940
4		Peter Backhuis	30-6-1940
5		Hub op de Camp ?	

1 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
6		Johnny van Rooy	19-3-1940
7		Servaas Smeijsters	25-9-1940
8		Henricus Pepels	4-9-1940
9		Sjuul Driessen ?	
10		Piet Visschers	4-6-1940
11		Eugene Smeijsters	30-11-1939

2° RIJ	Foto	Naam	Geboren
1		Max Dassen	12-10-1939
2		Gerrit Kersemakers	18-8-1940
3		Willy Willems	25-8-1940
4		Toon Janssen	2-10-1939
5		Huub Coumans	9-4-1938
6		Tjeu Bokken ?	

2 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
7		Meester Dols	Bunde
8		Huub Moerkens ?	
9		Salden ?	
10		Jo Kraus	2-5-1940
11		Wim Vranken	15-2-1940
12			
13		Gerrit Peters	26-6-1940

3 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
1		Martin Driessen	17-6-1940
2		Zef Devoi	6-10-1939
3		Harie Smackers	24-10-1939
4		Leo Meijers	21-4-1940
5		Fons Meijers	21-4-1940
6		Lens Thewissen	11-10-1939

3 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
7		Jan Hendrix ?	
8		Wim Janssen	2-12-1939
9		Toon Lenssen ?	
10		Jean Kostjens	30-12-1939
11		Jo Smeets	23-6-1940
12		Wim Vaessen	

4 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
1		Hans v.d. Wal ?	
2		Jan Coumans ?	
3			
4		Jacque Dautzenberg ?	
5		Nol Lotz ?	
6		Pie Meersmans ?	

4 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
7			
8		Henk Bosma	21-6-1939 Beek
9			
10		Henricus Stijnen	6-12-1939
11		Pie Coumans	11-5-1940
12		Zef Peters	27-1-1940

4 ^e RIJ	Foto	Naam	Geboren
13		Meester M.Meijers	18-9-1904 Meerssen

Communicantenlijst 1949 1950

neocommunicanten Sint Martinus parochie te Stein.

Uit ervaring weten we dat bij mensen van rond de 50 jaar de interesse voor het verleden begint toe te nemen. Noem het nostalgie of hoe u ook wilt. Feit is dat het best wel gezellig kan zijn om met anderen over vroeger te keuvelen. Door het publiceren van twee lijsten met communicantjes van 1949 en 1950 hopen we bij de lezer het geheugen weer wat op te frissen, als hij of zij het heeft over met wie zat ik ook alweer in de klas op de lagere school.

Communieanten 5 mei 1949

Naam	Geboren
Aarts Elisabeth Maria Helena	05-06-1942 Stein
Berix Maria Johanna Sophia	13-01-1942 Stein
Berix Mechtildis	18-04-1942 Stein
Brouns Antonius Laurentius Hubertus	09-04-1942 Stein
Brouns Johannes	03-07-1941 Stein
Brouns Renier Willem	13-04-1942 Meers
Brouns Theodora Maria	03-12-1941 Stein
Buskens Godfried	12-12-1941 Stein
Claessen Maria Margaretha Leonie	28-01-1942 Stein
Cleuskens Margaretha Hubertina	26-06-1942 Stein
Coumans Barbara Maria Therese	30-05-1942 Stein
Coumans Johanna Catharina	17-06-1942 Stein
Couwenbergh Anna Antonia Louisa	09-10-1941 Heerlen

Communiceant: 5 mei 1949	Geboren
Cox Mathieu Gerardus	01-03-1942 Stein
Derhaag Henricus	14-07-1942 Stein
Dormans Peter Johannes	13-03-1942 Stein
Driessen Maria Jacoba Reg.com.	01-04-1942 Stein
Driessen Theresia Maria Catharina	04-12-1941 Stein
Gelissen Herman	19-09-1942 Stein
Gelissen Hubertus Gertruda	10-09-1942 Stein
Gelissen Johannes Maria Karel	22-10-1941 Heerlen
Goossens Maria Mathilda	07-09-1942 Stein
Gubbels Johannes	16-10-1941 Stein
Haessen Bernardus Nico	05-02-1942 Stein
Hanckman Maria Hubertina Antoinetta	10-09-1942 Stein
Hermans Maria Elisabeth	04-11-1941 Stein
Houben Jan Hubertus	07-05-1942 Heerlen
Huntjens Peter	05-09-1942 Stein
Janssen Catharina Johanna	14-04-1942 Stein
Janssen Jacobus Willem	10-12-1942 Stein
Janssen Maria Cornelia	10-08-1942 Stein
Janssen Maria Johanna	24-03-1942 Stein
Janssen Mathys	26-05-1942 Stein
Janssen Willem	09-06-1942 Stein
Janssen Willem El. Maria	03-03-1942 Stein
Jetten Henri	10-02-1942 Meers

Communiceant: 5 mei 1949	Geboren
Kersemakers Hubertus Maria	08-04-1942 Stein
Kersemakers Joseph Johannes	08-04-1942 Stein
Kersten Joseph Johannes	18-03-1942 Stein
Keulen Joseph	11-01-1942 Stein
Koumans Maria Sophia	15-06-1942 Stein
Lemmens Catharina Hubertina	02-08-1942 Stein
Lotz Maria Jacoba	10-06-1942 Stein
Machils Anna Catharina	12-11-1941 Stein
Marchal Johannes Renier	05-10-1941 Stein
Meulenberg Anna Maria Cornelia	03-01-1942 Stein
Meyers Johannes	20-08-1942 Stein
Meyers Michiel	07-12-1941 Sittard
Moors Theodorus	10-04-1942 Stein
Muris Johannes Jacobus	22-06-1942 Stein
Op de camp Henriette Bertha Maria	15-08-1942 Stein
Paulissen Maria Gertrudis	09-05-1942 Stein
Pepels Johanna	17-02-1942 Sittard
Peters Maria Gerarda Helena	24-12-1941 Stein
Pisters Piet	02-03-1942 Stein
Renckens Frans Hendrik	30-12-1941 Stein
Rutten Paulina Cecilia M.B.J.	15-11-1941 Stein
Schepers Jacobus	14-07-1942 Stein

Communicecant: 5 mei 1949	Geboren
Schepers Leonardus	10-08-1942 Stein
Smeets Catharina Maria	24-04-1942 Stein
Smeets Joseph	18-08-1942 Stein
Smeets Joseph	30-09-1942 Stein
Smeets Maria Barbara	23-07-1942 Stein
Smeets Matheus	02-08-1942 Stein
Smeets Nico Joseph Johannes	10-03-1942 Stein
Stassen Anna Hubertina Gerarda	01-07-1942 Stein
Stynen Herman	01-09-1942 Stein
Vaasen Anna Elisabeth	19-07-1942 Stein
Van de Berg Renier	11-08-1942 Stein
Van Mulken Joseph	22-09-1942 Stein
Van Mulken Maria Josephina	23-02-1942 Stein
Van Mulken Mathieu	04-11-1941 Stein
Vossen Henricus	11-04-1942 Stein
Wagemans Johanna Maria Leonie	21-01-1942 Stein

Communieanten 7 mei 1950

Naam	Geboren
Aarts Helena Wilhelmina Maria	21-09-1943 Stein
Aarts Maria Jacoba Helena	14-04-1943 Stein
Aben Leonard Gerardus Hendrikus	29-12-1942 Stein
Ackermans Johannes Antonius	05-06-1943 Stein
Baltus Johannes Franciscus Maria	05-02-1943 Stein
Bocken Elisa Petrona Jacoba	30-07-1943 Stein
Brouns Hubert Willem	10-04-1943 Stein
Brouns Johanna Sophia Hubertina	26-03-1943 Stein
Brouns Maria Johanna Catharina	02-07-1943 Stein
Cleuskens Elisabeth	24-01-1943 Stein
Cleuskens Maria Elisabeth	16-10-1942 Heerlen
Coumans Johannes Mathias	01-07-1943 Stein
Coumans Marga Mechtildis Irma	30-04-1943 Stein
Cox Leonard George	10-05-1943 Stein
Dassen Anna	28-03-1943 Stein
Dassen Johannes Willem	07-05-1943 Stein
Dautzenberg Gertrudis Maria	20-10-1942 Stein
De Koning Johannes Marie	23-08-1943 Stein
Delbressine Johannes Theodorus	22-03-1943 Stein
Doek Henricus Johannes Marie	23-09-1943 Stein
Dolmans Louise Hubertina	16-04-1943 Stein
Driessen Henricus Jacobus Johannes	26-07-1943 Stein
Driessen Laurens Jos	08-07-1943 Stein

Communicant: 7 mei 1950	Geboren
Driessen Mathieu Martin	10-03-1943 Stein
Driessen Willem Martin Jos	23-10-1942 Heerlen
Ebben Lambert Johannes Hub	05-02-1943 Stein
Geurts Henricus	26-07-1942 Sittard
Goossens Christiaan Hubertus Fransiscus	20-11-1942 Stein
Gorissen Joseph Johannes	09-07-1943 Stein
Henderix Sophie Mathilde	14-06-1943 Stein
Hendriks Christiaan Arnold	24-02-1943 Stein
Hendriks Joseph Hubert	07-10-1942 Stein
Hermans Johannes Joseph	01-03-1943 Stein
Houben Maria	16-10-1942 Stein
Jacobs Henri Maria Jos	10-09-1943 Stein
Janssen Anna Ida Josepha	11-11-1942 Stein
Janssen Antonius Johannes	24-11-1942 Stein
Janssen Barbara Theodora	07-02-1943 Stein
Janssen Elisabeth Sophia	26-01-1943 Stein
Janssen Maria Catharina	28-12-1942 Stein
Janssen Marinus Jos	21-12-1943 Stein
Kostjens Maria Mechtildis	25-02-1943 Stein
Kraus Willem Jos	14-11-1942 Stein

Communicant: 7 mei 1950	Geboren
Leenaerts Johanna Mechtildis	14-03-1943 Stein
Lenssen Georgette Maria Albertina	16-01-1943 Stein
Lenssen Henri Marie Ger	24-06-1943 Sittard
Lenssen Johanna Catharina	11-03-1943 Stein
Lenssen Maria Helena	28-01-1942 Stein
Lenssen Phillip	19-01-1943 Stein
Marchal Adrianus George	09-05-1943 Stein
Marchal Mathilda Anna	04-06-1943 Stein
Meersmans Jacobus Ger	26-05-1943 Stein
Meulenberg Cornelis Hub	21-05-1943 Stein
Muris Eugene	16-12-1942 Stein
Muris Hubertus Laurens	06-07-1943 Stein
Muris Maria Anna	11-04-1943 Stein
Muris Maria Margaretha	10-10-1943 Stein
Op de Camp Anna Maria	31-05-1943 Stein
Op de Camp Barbara Hubertina	11-08-1943 Stein
Op de Camp Christiaan Hub	07-07-1943 Stein
Op de Camp Hubertina Ida	30-12-1942 Stein
Op de Camp Liena Margaretha	05-03-1943 Stein
Op de Camp Maria Mechtildis	23-06-1943 Stein

Communicant: 7 mei 1950	Geboren
Pepels Isabella Gerarda	08-03-1943 Stein
Pepels Mathys Johannes	11-06-1943 Stein
Perebooms Henri Joseph	06-06-1943 Stein
Peters Willem Jacobus	07-12-1942 Stein
Pisters Mathys Al. Hub.	08-10-1942 Stein
Rademakers Barbara Maria	12-04-1943 Sittard
Ritterbeeks Johannes	22-02-1943 Stein
Savelkoul Johannes Hub	14-04-1943 Stein
Schepers M.H.M.E.	20-02-1943 Stein
Schepers Michiel	16-01-1943 Stein
Smeets Anna Sophia Elisabeth	01-09-1943 Stein
Smeets Barbara Hubertina Elisabeth	09-03-1943 Stein
Smeets M.J.H.	27-11-1942 Stein
Smeets M.J.H.W.	11-02-1943 Stein
Stassen Joseph Ger	27-08-1943 Stein
Stynen Anna	27-08-1943 Stein
Stynen Maria Ida	08-11-1942 Stein
Stynen Maria Mechtildis	04-01-1943 Stein
Vaessen Leonard Jacobus	15-05-1943 Stein
Van Gestel Petrus Johannes	09-01-1943 Stein

Communicant: 7 mei 1950	Geboren
Van mulken Maria Gerarda Barbara	08-10-1943 Stein
Van mulken Mathias Laurentius	01-06-1943 Stein
Van mulken Willem Renier Marie	14-07-1943 Stein
Vrancken M.E.H.	24-11-1942 Stein
Wagemans Willem Max Johannes	01-09-1943 Stein

VOLKSDEVOTIE IN HUIS

Tot halverwege de jaren '60 (2^e Vaticaans Concilie) trof men in elk katholiek gezin wel devotionalia aan. Deze religieuze gebruiksvoorwerpen hadden vaak een funktie. Over hun productie, waarmee vele ambachtslieden zich bezig hielden en het gebruik ervan, het volgende.

Vervaardiging.

Beeldjes en beelden werden gemaakt door de pottenbakker, evenals de houtbewerker; crucifixen, wijwaterbakjes e.d. vervaardigde de koperslager en/of tinnegieter. Drukkers vervaardigden naast kranten, tijdschriften e.d. ook religieus materiaal, zoals prentjes, gebedenboeken en missalen. Rond de eeuwwisseling waren er in Limburg een aantal fabriekjes waar gipsen beeldjes gegoten werden. Modelleurs maakten van klei een model, waar omheen gips werd gesmeerd. Na droging werd de klei er vervolgens uitgewassen. In de zo ontstane mal werd gips gegoten en na droging diende dit gipsen beeld voorts als model. Hiervan werd een negatiefvorm in gelatine (later vervangen door rubber) gemaakt. Zo ontstond de eigenlijke vorm waarin de beeldjes gegoten konden

worden. Onder invloed van het modebeeld en smaak veranderde het uiterlijk van de beelden. Eind vorige eeuw werden deze b.v. zeer kleurrijk geschilderd. Onder invloed van de populaire "Hummelfiguren" werden de beelden eind jaren '30 romantischer. Na 1960 loopt de vraag naar gipsen beeldjes en beelden evenwel sterk terug, waardoor vele fabriekjes noodgedwongen moesten sluiten.

Handwerk.

Vele kloosterlingen maakten priesterkleding, altaarkleden, devotieschilderijtjes, wassen beeldjes voor o.m. kerststallen en rozenkransen. De ontwerpen voor het borduuratelier werden door de zusters gemaakt die goed konden tekenen. De ontwerpen waren vaak zo kunstig dat het op zich zelf staande kunstwerkjes werden.

Distributie.

Bij de wijze waarop men devotionalia verkreeg kan men onderscheid maken tussen kopen en krijgen. De plaats bij uitstek waar men religieuze voorwerpen kocht, was de bedevaartplaats. Een andere vorm was via de marskramer, die o.a. rozenkransen, huiszegen, prentjes en boeken langs de deuren verkocht. Pelgrims namen als bewijs van hun bedevaart een souvenier mee naar huis. Eerst meer eenvoudige voorwerpen (o.a. medailles / kaarsen) en later een meer uitgebreider aanbod van devotionalia.

Het gebruik.

Vele gekochte en verkregen devotionalia vonden een plaatsje in huis. Religieuze prenten werden aan de muur gehangen. De heiligenbeelden werden op een kast of op een standaard tegen de muur gezet. Afhankelijk van de maand of de dag van het jaar stond een heilige in het middelpunt. Er brandde dan een kaarsje bij het beeld en vaak er een bloemetje bij gezet. De

deed men in overeenstemming met zijn geloof. Met het voortschrijden van de 20^e eeuw praktiseert een vorm van deze **volksdevotie** nog slechts bij enkelen.

REGLEMENT BROOD- EN BROODBEZETTING

Controle op de kwaliteit en prijs van ons dagelijks brood zijn niet van deze tijd. Reeds voor bijna 150 jaar geleden kende

men een voor die tijd toch niet onaardig controle-middel op de handel en wandel van de bakker en de broodverkoper.

Op basis van het Kon. Besluit d.d. 15 april 1843, Staatsblad no. 137 inzake de verkoop van brood en het werk der broodbezetting, stelt de Gemeenteraad van Elsloo op 26 augustus 1847 de navolgende reglementaire bepalingen vast. Sancties voor overtreders van de algemene verordeningen liggen vast

in de Wet van 6 maart 1818, Staatsblad no. 12.

⇒ ART. 1.

Het brood alhier bekend onder de namen van roggebrood, menage- of munitie(soldaten)brood, tarwe-, wit- of fransch brood, het welke tot het voornaamste dagelijks voedsel voor de ingezetenen van deze gemeente gold, is aan een zetting onderworpen en mag niet gebakken of verkocht worden, tenzij als volgt bereid:

a roggebrood uit zuiver ongebuild roggemeel, menage- of mu-

- nitiebrood uit zuiver ongebuild tarwemeel;
- b tarwebrood uit zuiver gebuild tarwemeel en wit- of fransch brood, uit bloem van tarwemeel; het een en ander zonder vermenging met enige andere meelsoort of overeenkomstig bestanddeel.

⇒ **ART. 2.**

- a Het gewicht van rogge-, menage- of munitiebrood wordt als volgt bepaald: voor het hele brood op drie pond en voor een half brood op anderhalf pond;
- b Het gewicht van het tarwe-, wit- of fransch brood wordt als volgt bepaald: voor het hele brood op twee pond, voor een half brood op een pond en voor een kwart brood op een half pond.

De verkoopprijs van elk dezer broodsoorten moet in verhouding staan met de prijs, waarop een pond van elk broodwerk wordt gezet, behoudens wanneer de breuk boven of beneden een halve cent, ten voordele van de verkoper komt.

Kleinere hoeveelheden van het tarwe-, wit- of fransch brood, welke steeds tegen een vaste prijs van drie en een halve cent verkocht worden, zullen voortaan niet beneden het gewicht van anderhalf once te koop aangeboden mogen worden.

⇒ **ART. 3.**

De prijs van het eerder genoemde brood is gelijk aan het broodprijs in Beek. De broodprijs wordt bekend gemaakt via aanplakbiljetten op de daartoe gebruikelijke plaatsen en geldt van maandagmorgen 00.00 uur tot zondagavond 24.00 uur.

⇒ **ART. 4.**

Iedere bakker en broodslijter is verplicht continu een zwart bord in de winkel te plaatsen, waarop de prijzen van de eerder genoemde broodsoorten vermeld staan en voorts duidelijk leesbaar zijn vanaf de straat.

⇒ **ART. 5.**

De bakkers zijn verplicht de voornoemde broodsoorten met de eerste letters van hun familienaam en voornaam te merken en daarbij het gewicht aan te geven. De daartoe benodigde merken zullen door de regering tegen kostprijs aan de bakker ter hand worden gesteld. Degenen, die dergelijke merken reeds bezitten, zijn verplicht deze binnen acht dagen na afkondiging van dit reglement aan het gemeentebestuur te tonen. Broodsoorten, bedoeld in de laatste zinsnede van art. 2., zijn aan deze merking niet onderworpen.

⇒ **ART. 6.**

De winkel van de bakker of broodslijter moet voorzien zijn van een weegschaal met de nodige gewichten, teneinde het gemeentebestuur of de betrokken gebruiker (op verzoek) in de gelegenheid te kunnen stellen het broodgewicht te controleren.

⇒ **ART. 7.**

De bakkers zullen, ongeacht welk excuus, geen brood aan de vastgestelde prijs weigeren te verkopen.

⇒ **ART. 8.**

Teneinde de bepalingen van dit reglement te doen nakomen, zullen gemeenteraadsleden in opdracht van het gemeentebestuur, op onbepaalde tijden bij de bakkers en broodslijters zich ervan vergewissen, dat het brood zijn juiste gewicht en hoedanigheid heeft. Tegen overtredingen wordt procesverbaal opgemaakt.

⇒ **ART. 9.**

De bakkers of broodslijters, die de eerder genoemde bepalingen in dit reglement overtreden, zullen, voorzover die overtredingen niet onder bereik van het Kon. Besluit van 6 maart 1818, art. 12 vallen, gestraft worden met een geldboete van een tot vijf gulden of ingeval van onvermogen met een gevangenisstraf van een dag.

⇒ **ART. 10.**

Dit reglement moet, op verbeurde van een boete van een tot drie gulden voor de overtreders, in de winkel van de bakker en slijter zichtbaar worden aangeplakt.

Met goedkeuring van de leden van Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg wordt een exemplaar van dit reglement o.a. toegezonden de Officier van Justitie. de Arrondissements rechtbank te Maastricht, het Kantongerecht te Meerssen, de brigadiercommandant Kon. Marechaussee te Stein en de leden van de Gemeenteraad. Bovendien zullen deze verordeningen op de gebruikelijke publikatieplaatsen worden aangeplakt, zodat iedere inwoner daarvan kennis kan nemen.

VERMAGERINGSKUUR - ANNO 1888

Een zeer zwaarlijvig heer nam het besluit, om een kuur te beginnen, teneinde zooveel mogelijk de noodige slankheid te krijgen. De heer deed plechtig afstand van zijn bittertjes en glas bier en at slechts die spijsen, welke de kuur in de hand werkten. Van dat ogenblik af kon de brave man geen weegschaal of weegtoestel met rust laten en offerde hij aan de nieuwe machines, die men tegenwoordig overal aantreft, heel wat van zijn spaarduitjes.

Voor een Voedingstentoonstelling had hij zich op het Marktpllein te Amsterdam begeven, en indachtig aan het feit, dat hij veertien dagen geleden bij Krasnapolsky 98 kilo bleek te wegen, wilde hij thans eens zien, of zijn gewicht ook was afgenomen. Hij stapte dan ook op een toestel, voor het Raadhuis geplaatst, offerde drie centen en zie, de wijzer wees 85 kilo aan. Onze vriend glom letterlijk van plezier en had schik voor drie; later echter rees twijfel in zijn ziel, hij probeerde het met een toestel aan 't begin van 't plein en thans wees de wijzer onverbiddelijk op 98 1/2 kilo.

Men kan uit deze ware geschiedenis leeren, dat de nieuwerwetse weegmachines volstrekt niet altijd betrouwbaar zijn en dat iemand, die met alle geweld centen/geldstukken in een gleufje wil werpen, 't beste doet die in den spaarpot zijner kroost te stoppen.

SJPREUKE EN GEZEKDES¹⁾

- * Es de kwakkerte sjpringen in de wei kump raegen
- * De begiene zeen neet wie ze sjiene
zitte ze achter de gerdene
en zegge: dao kump d'r miene
- * Mit naober kènjer en naoberrènjer
is me neet gauw bedroage
- * Wo e maeger paerd is en ene vette hondj is 't good vrieje
- * Ein psejtoarsmaag, eine vildershondj en e meulderspaerd
zin veur eine boer niks waerd
- * Dat kènste dich onger dien sjoon schrieve
- * Prakkezeere kump van errem luuj
- * Eine boer truk eedere daag zien doadshumme aen
- * Es eine boer neet klaegt en eine pesjtoar neet beèdelt,
dan vergeit de waereld
- * Este die tjewè op ein bunjs en de rols ze van hie tot
Mestreech hóbste ummer dezelfde boave
- * De beèdelskórref en de geldjbuul hange gein honderd jaor
aen dezelfde sjtiel
- * De vaeder is sjoan, de mooder neet onaeve
wie kan 't dan anges es sjoan kènjer gaeve
- * Zet ene kwakkert op ene sjtool, op den doer vilt er toch
weer in de pool (= afkomst valt niet te loochenen)

- * Dae gauw is mit de tenj, is auch gauw mit de henj
- * Hoar en leid kump edere daag bie
- * Wo koarebloome zeen, doa lacht e gans stuk koare
- * Es dich noe neet loesters jüngske, zag de vaader tegen
ziene zoon, dan loesterste later nao 't trommelve
(= in militaire dienst)
- * Es 't leid veurbie is, sjteit 't anger weer te bleuje
- * Tot vlak veur heuren trouw, haet die vrouw ummer oet
gewoond (= dienstbode geweest)
- * Dat hoes sjteit op pepiere pöal (= hypotheek)
- * Hae riedt mit de dauwkar (hij gaat s'morgens vroeg
erop uit om b.v. groenten of aardappelen te stelen)
- * Die haet eine heure oet (van een onteerd meisje zei men
dat ze een horen miste)
- * 'n Vrouwluuj hendj en ene paerstendj moage neet sjtil
staon
- * Lière muste tot dien vinger aeve lank zeen (bijleren en
afleren kan men levenslang)
- * Doa lik ène bessem onger 't versjteek (daar is nooit
iemand ziek - vroeger werd een bezem in de fundamente
gemetseld om de boze geesten te verjagen)
- * Knotere is auch ein krenkde

- * Dae kent er zoa veul van , es 'n geit van vunkelhout houwe
- * Zegge daste nao Kaevelair geis en dan Aachener Printen mitbringen (= de feiten verdraaien)
- * Ter liek gaon (= naar de begrafenis gaan)
- * D'n eine ziene herrie en sjtink is veur d'n angere broad en vlaaien op de plank (= de een z'n dood, is voor de andere het brood)
- * Dao weurd veul leid gedragen onger 't kleid
- * Gein broelof zoa groat of zoa klein of ze maak weer ein
- * Wae de koo neet kent, zou neet weite, wo 't kauf vandan kump (= werd gezegd van iemand die boven zijn stand leeft)
- * Es alle luuj 't zelfde waore, kooste ze in ein hoes woone
- * Ei blindj verke vunk auch waal ens ein eikel
- * Nao de vergaerder kumt de vertaerder (= na de spaarder komt de zorgelose)
- * Tied maakt graas en zon maakt huij
- * Achter eine auwe heggesjtok is 't good schjoele (wordt gezegd van iemand, die een oudere, maar rijkere man trouwt
- * Gank neet bie de naobers klaage, anders weurste euver de sjtroat gedraage
- * Eder puent z'n vrouw op zien meneer

- * Sjtroat-engele zin soms hoesduvele
- * Zet dich op de bank, dan vilt dich d'n tied neet lank
- * Dich bés mit d'n dunk geplaogt (= dat verbeeld je je maar)
- * Hae héét weer dom tuèn veil (= grapjas)
- * 't Dreiet alles om de duit en de fluit
- * Dao loert ze weer op è Willemke (Koning Willem III / zij kijkt weer op 'n kwartje)
- * 'n Krengde kump te paerd en geit te voot
- * De haver door 't paerd verdeend, wurd door d'n aezel opgevraete
- * Eder huske haet ze kruuske, anders is 't 'n duuvels huske
- * Es de sjeloezigheid waor onger de verke, wie onger de luuj, waore ze allang opvraete
- * Eine aezel, eine kwaezel en eine noteboam moote gepreugeld waere
- * De appele hóbbe hun beste wiejing (= na 8 aug. is 't weer voorbij)
- * Es eine boer wien drunk en ene pesjtoar botermelk, dan zitte ze allebei in gein good vel
- * Es de kat 'n koo waor, kooste ze melke onger de sjtoof

- * Lank en sjmaal dat steit zoo kaal
kort en dik is ongeschjik
middenmaat dat seert de djtroat
- * Dae sjplit eine swaegel (= gierig)
- * Hauwt dich aan 't gelouf vas, raojde de pestoar de man,
dae in 't water loag
- * Wae in z'ne jonge tied hoag te paerd zit, mot op ziene
auwe daag te voot goan
- * Wirke is zalig zagte de begiene en ze drooge mit hun
zevenen eine boanesjtek
- * Dat mootte God en de meulenair mer oet maken (= de
molenaar werd geacht ook kennis van het weer te hebben)
- * Kort bie 't vouwere (hek) weie de keu neet geèr
- * Es ein koo de sjtart op sjtik beginne ze allemaal te
biezen
- * Trouwt men boete de klokkeklank, rouwt men dit zie laeve
lank
- * Dae begint al euver zien sjouwer te kieke (hij kijkt al
naar de meisjes)
- * Veur eine bökkem weurd de pan neet opgezat (het loont de
moeite niet)
- * Veur 't noadgare komme te sjtaon (voor anderen moeten
betalen)

- * Hauwt dich oet de riezer (houd je er buiten)
- * Dat bit dich geine errem aaf (dat schaadt je niet)
- *'n Zate vrouw is eine engel in bed
- * Dae haed auch de polfer neet oetgevonje (dat is de slimste niet)
- * Dao sjterve nog miè mooders in 't kenjerbed es soldaote op 't slagveldj
- * Kal is gein beer (met praatjes komt men niet ver)
- * Luije zijweit is gauw gereid (een luierik is gauw moe)
- * Sjtom gebore, suf geweeg en niks biegeleird (dom zijn en blijven)
- * De brets ploag um (= balorig)
- * Dae is d'n duivel onger de reek outgekroape (een sluw iemand)
- * Doe wurds so mager dat ste ein geit tusse de heure kens puene

1) Bijdrage o.m. van Mw M.C.H. Voncken te Elsloo

De watermolens van Elsloo

Inleiding:

Reeds vanaf de Romeinse tijd bestaan er in Europa watermolens. Tot ca. het jaar 100 komen ze echter sporadisch voor. Rond 1100 veranderde dit echter. In onze streken vond er toen in de landbouw een soort van agrarische revolutie plaats, waarbij grote gebieden werden ontgonnen. Als gevolg van de verhoogde graanproductie, werden in die tijd in diverse plaatsen molens gebouwd ter verwerking van dit graan tot meel.

Het bouwen van een watermolen, windmolens zijn van latere datum, dienen we te zien in het licht van de exploitatie van een rechtsgebied door de landsheer. In de middeleeuwse (agrarische) dorpseconomie nam de molen een centrale plaats in. Hier werd de grondstof graan tot meel verwerkt, de basis van het middeleeuwse voedselpakket (aardappelen verschijnen pas later). Niet alleen voor het malen van graan werden molens gebouwd; ook werden ze gebruikt voor de produktie van plantaardige olie (zoals smout), in het produktieproces van lakens (volmolens), als zaagmolens en andere vroege industriële activiteiten.

De bezitter van een molen was verzekerd van een constante bron van inkomsten. Het bouwen van een molen was echter niet voor iedereen weggelegd, aangezien de kasteelheer het alleenrecht had in het gebruik van water en wind. Hieraan ontleende hij het alleenrecht om een molen te bouwen en te exploiteren. Daarbij kwam dat hij meestal de enige was, die een dergelijke (voor die tijd grote) investering kon opbrengen.

Soorten:

Watermolens kan men indelen in diverse soorten, hetzij naar het te verwerken produkt, hetzij naar de wijze waarop het water

het molenrad aandrijft. Met name de laatstgenoemde indeling wordt veel gebezigd. Watermolens worden gesplitst in boven-, middel- en onderslag (de benaming slaat op het punt waar het water de schoepen van het molenrad raakt). Later verschijnen ook nog turbinemolens, maar dan is het tijdperk van de watermolens al bijna voorbij.

Bovenslagmolen.

Op diverse plaatsen in de maasdalhellingen te Elsloo ontspringen sterke bronnen, die zowel zomers als 's winters een nagevoeg constante stroom water leveren. (Dit laatste is voor een watermolen van groot belang om ook in droge tijden te kunnen malen). Gezien de ligging van deze bronnen en het, dalvormig, stromingsgebied van de beekjes, waren deze plaatsen zeer geschikt voor de bouw van de zogenaamde bovenslagmolens. Bij dit type molen wordt het water opgestuwd in een molenvijver ("meulewiert") aan het uiteinde van een klein dal. De molen zelf ligt dan vlak voor de dam, maar een stuk lager. Het water wordt vervolgens d.m.v. een goot boven op het rad geleid. De stroming en de kracht van het vallend water zorgen verder voor de meest effectieve aandrijving. Door middel van een sluis in de molendam kan men het peil in de molenvijver regelen. Via deze sluis wordt ook de natuurlijke stroom afgevoerd naar de beek. Om het molenrad in werking te stellen dient een andere sluis geopend te worden, die het water vervolgens naar het rad voert.

Drie molens.

Aangezien in Elsloo meerdere plaatsen geschikt waren voor watermolens, hebben er ook meer molens gefunctioneerd. Op zich is dit verwonderlijk, aangezien in het algemeen er in een dorp één molen voldoende (en rendabel) was. In het begin van de 16e eeuw bestonden er in het kleine Maasdorp, voor een korte tijd, zelfs drie molens tegelijkertijd, n.l. de Scharmolen, de Materbergmolen en de Slakmolen. De laatste is de jongste van

de drie en de enige die de eeuwen heeft getrotseerd.

Hoe in een zo'n kleine plaats drie molens konden renderen is een van de historische raadsels van Elsloo.

Banmolens.

Alle eerder genoemde molens waren watermolens. Ook waren ze allen zogenaamde banmolens. Dit laatste betekende dat alle inwoners verplicht waren hun graan te laten malen op een van de drie genoemde molens. Elders malen was dus verboden !. Deed men dit toch, dan liep men het risico dat het gemalen graan in beslag werd genomen. Bovendien kon men veroordeeld worden tot een fikse geldboete. Herhaaldelijk vinden we overtredingen tegen deze "wet". echter, ook de molenaar diende zich aan strikte regels te houden. Deed hij dit niet, dan waren de inwoners van de ban ontslagen en mocht men laten malen waar men zelf wilde.

De Scharmolen.

De Scharmolen lag iets ten zuiden van de huidige autowegbrug over de Maas en Julianakanaal. Ter plaatse stroomt nu de Maas. Waarschijnlijk is dit de meest oorspronkelijke molen van Elsloo geweest. Ze lag dicht bij het overspoelde slot in de Maas. De molenvijver van deze molen werd gevoed door een sterke bron die in de Scharberg ontsprong en vervolgens een beekje vormde. Zoals bekend, is in de loop der eeuwen de Maasloop in Elsloo naar het oosten opgeschoven.

Tijdens het beleg van Maastricht (1579) door de Spanjaarden, ontkomt ook onze streek niet aan plunderingen. De Spanjaarden steken niet alleen de resten van het Elsloos slot (dan nog intact genoeg om een Spaans garnizoen te huisvesten) in brand, maar ook de pastorie en de Scharmolen. Na deze verwoesting geeft men de rivier vrijspel over de gebouwen. Geleidelijk aan verdwijnen ze in de stroom van de Maas.

De Materbergmolen.

In het Hoge Bos te Elsloo ligt op de grens met Geulle, een grote stenen duiker onder de spoorlijn. De hellingen ten oosten van deze duiker bestaande uit bossen en weilanden, vormen

samen de Materberg. Midden door dit gebied stroomt de Materbergbeek. Op deze beek lag de Materbergmolen. Dit gebied is door de aanleg van de spoorlijn geheel vergraven. De oude situatie ter plaatse is dan ook moeilijk in de huidige te herkennen. Ten westen van genoemde duiker zijn door de spoorwegen twee grote "bergen" zand en kiezel gestort. De vermelde beek (vanaf de "Zandberg", Hemelbeek geheten) stroomt tussen deze "bergen" door. Op de plaats van de zgn "Zandberg" heeft waarschijnlijk de Materbergmolen gelegen. Wat echter niet veranderde, is de loop van de beek tot aan de plaats van de molen, dus tot aan de Zandberg (het vervolg na de Zandberg is in de loop der tijd wel gewijzigd). De Materbergbeek vormt van oudsher tot heden ter plaatse de grens met Geulle. In de archieven kunnen we lezen dat de grens zelfs door het waterrad van de Materbergmolen heenloopt.

Deze molen is niet door de heer van Elsloo opgericht doch rond 1520 door hem aangekocht. Op het einde van de 17e eeuw raakt de molen in verval en verdwijnt ze in de nevelen v/d historie.

De Slakmolen.

In 1553 waren de twee beschreven molens de heer van Elsloo blijkbaar nog niet voldoende. In het kader van de nog niet opgeloste raadsels rond de Elsloose molens kan men zich o.a. afvragen:

- * Maakten ook niet-Elsloonaren gebruik van de molens?
- * Zo ja, waren ze dan hiertoe verplicht ?
- * Was het voormalige Elsloo en haar gehuchten destijds wellicht groter dan we nu (voorlopig) denken.
- * Voorzag de toenmalige kasteelheer reeds de ondergang van de eerste twee molens

Waarschijnlijk is het eerste het geval geweest. De klantenkring van de Materbergmolen kan hebben bestaan uit de inwoners van Catsop, Terhagen, Hussenberg en Broekhoven. Er be-

staan namelijk sterke aanwijzingen dat de heer van Elsloo in de laatste twee gehuchten van Geulle lange tijd een bepaalde invloed heeft gehad. Het is mogelijk dat toen deze gehuchten definitief naar Geulle overgingen, en de heer dus de bewoners hiervan niet meer kon verplichten hun graan op zijn molens te laten malen, het begin is geweest van van het einde van deze molen.

De Scharmolen

De scharmolen heeft in eerste instantie de inwoners van Elsloo en Meers bediend. Later misschien alleen nog maar Meersenaaren en mogelijk als uitwijk voor Steindenaren. De watermolen van Stein (bij het kasteel) heeft namelijk veel te kampen gehad met een gebrek aan voldoende water, waardoor de bewoners hun graan elders (Scharmolen ?) mochten laten malen. Hierdoor kon zij waarschijnlijk naast de andere molens blijven bestaan.

Hoe het ook zij, vast staat dat in 1553 aan het eindpunt van het gunstig gelegen dal van de Slakbeek wordt aangevangen met de bouw van een geheel nieuwe watermolen. Uit een pachtregister uit 1568 blijkt, dat Conrard van Gavre het "panhuys" (de brouwerij) van Elsloo opkocht en vervolgens nieuw opbouwde. Het is voorts mogelijk dat de bouw van de nieuwe molen en de vernieuwing van de brouwerij tegelijk zijn uitgevoerd.

Deze economische tandem was vanaf het begin een succes, want spoedig overvleugelde de Slakmolen de beide andere molens (misschien was dit ook de bedoeling). Uit het pachtregister uit 1568 blijkt ook duidelijk het verschil in rendement van de drie molens: De toenmalige pacht voor de Slakmolen, de Scharmolen en de Materbergmolen bedroeg resp. 246, 132 en 84 vaten rogge (1 vat was ca. 20 kg).

Nadat de twee oudste molens waren verdwenen restte alleen nog de Slakmolen als banmolen. Deze molen was ook onlosmakelijk met de ervoor gelegen brouwerij verbonden. Uit het

schepenbankarchief blijkt dat de pachter van de brouwerij en de molen een en dezelfde persoon was. Was dit evenwel niet het geval, dan behield de brouwer bepaalde voorrechten bij de molen t.o.v. de overige dorpelingen. De molen maalde niet alleen graan, maar ook mout (ontkiemde gerst) ten behoeve van de brouwerij en beide betrokken ze hun water uit de Slakbeek (na het verlaten van de molen Molenbeek geheten). In het schepenbankarchief wordt bevestigd dat de brouwer altijd voorrang had op de andere inwoners indien zijn mout gemalen diende te worden.

Kasteel

De molenpacht en de bieraccijns droegen in belangrijke mate bij aan de inkomsten van de heer. Het spreekt dus voor zich dat zowel de molen als de brouwerij goed onderhouden werden. In 1713 werd de molen geheel vernieuwd. In 1724 vinden er wederom grote reparaties plaats. In deze periode is de brouwerij echter hier niet meer gevestigd. Ten gevolge van het opschuiven van de Maas en de verwoesting door de Spanjaarden, was het oude slot stilaan onbewoonbaar geworden. Bij de bouw van de molen en (her)bouw van de brouwerij had men waarschijnlijk al rekening gehouden met een eventuele verplaatsing van de zetel van de heer naar het nieuwe molen/panhuyscomplex. Graaf Nicolaas d'Arberg verhuisd in het begin van de 17e eeuw daadwerkelijk zijn zetel. Hij laat echter geen nieuw kasteel bouwen, maar het "panhuys" tot een groot woonhuis verbouwen (mogelijk is de brouwerij toen naar de Maasberg verplaatst). Verder worden de economiegebouwen uitgebreid. De voorheen vrijstaande watermolen wordt op deze wijze geleidelijk aan in de gebouwen opgenomen. De watermolen is dan ook het oudste gedeelte van het huidige "kasteel".

Niet alleen de heer van Elsloo verhuisde maar ook de molenaar. Woonde de molenaar eerst naast de molen (het huis welk achter de toren uitschiet); in de tweede helft van de 18e eeuw verhuisd hij naar het huis "de fonteyn", het nu nog bestaande

woonhuis van de kasteelboerderij in de Maasberg en genoemd naar de bron welke voor het huis ligt.

Na de brand in 1835 worden de economiegebouwen geheel van nieuwe gevels voorzien en in 1843 bouwt men de (sier)toren en krijgt "kasteel Elsloo" zijn huidig aanzien. Het eigenlijke woonhuis (het voormalig panhuys) dat haaks op het gebouwencomplex stond, brandde in 1885 af en werd niet meer opgebouwd.

Molenbedrijf

De kasteelheer maalde natuurlijk niet zelf het graan, dat liet hij aan een molenaar over. Deze pachtte de molen van de heer en ontving voor zijn werkzaamheden een vergoeding van de inwoners in de vorm van een molster (maatschap) meel uit elk vat. Het verschil tussen de ontvangsten en de pacht was het inkomen van de molenaar. Het onderhoud van de molen zelf kwam voor rekening van de eigenaar, de heer dus. Deze leverde echter alleen het materiaal, en moest de molenaar zelf de reparaties uitvoeren. Indien het uitzonderlijke dingen betrof werd dit in mindering gebracht op zijn te betalen pacht. Voor de slijtage aan de stenen ten gevolge van het malen, diende de molenaar een vergoeding aan de heer te betalen. Diverse malen per jaar werden de stenen daarom gemeten en voor elke duim die zij afgesleten waren diende de molenaar een gulden te betalen. Alle rechten en plichten van de wederzijdse partijen werden strikt vastgelegd in de "molentoust" (pachtcontract). In dit contract was niet alleen de molen opgenomen maar ook diverse landerijen van het kasteel. De molenaar was vaak tevens de uitbater van de kasteelboerderij.

Het einde van de Slakmolen.

De Slakmolen functioneerde (vanaf de franse tijd zonder ban) nog tot in de twintiger jaren van onze eeuw. In de negentiende eeuw was ze ook nog steeds in gebruik als moutmolen ten be-

hoeve van de brouwerij in de Maasberg. De laatste pachter, Frans Lenssen, nam de molen in 1910 over van de toenmalige rentmeester, molenaar en burgemeester van Elsloo, J. van Mulken. Frans zelf was geen molenaar van beroep, maar had daarvoor knechten in dienst. Toen hij in 1919 overleed zette zijn weduwe Leonie Lenssen-Penders samen met de kinderen het bedrijf voort. De huidige bewoners van het huis "de fonteyn", Lies en Tjeu Lenssen (oet de meule) zijn kinderen van dit echtpaar en hebben de molen nog in bedrijf gezien.

In de twintiger jaren dienden zich grote reparaties aan. Bovendien was inmiddels door de fam. Pijpers een nieuwe gasturbinemolen gebouwd op de Groene Graaf (nu Stationsstraat). Van herstel van de oude watermolen werd toen afgezien en raakte ze verder in verval. De fam. Lenssen legde zich daarna toe op het agrarische bedrijf. Aan de desolate toestand van de molen kwam een einde toen de gemeente Stein een plan tot restauratie van dit unieke monument in Elsloo goedkeurde welke in 1990 werd afgerond. De huidige Slakmolen is hiervan het uiteindelijke resultaat, een lokaal monument dat een stukje uit het dagelijkse leven van "vroeger" zichtbaar maakt.

Huidige molenaar.

De huidige molenaar op de Slakmolen is Albert van Hees, hoewel wonende in Kotem (B), "Aelsenair" van geboorte. Als lid van het Vrijwillige Molenaarsgilde onderhoud hij de molen en houdt haar draaiende.

STRAATMEUBILAIR

Straatmeubilair bestaat uit kleinschalige gebruiksgoederen en elementen met een historische en heemkundige rijkdom. Door de eeuwen heen heeft de mens doorgaans gelet op 2 dingen als het gaat om gebruiksvoorwerpen: ze moeten doelmatig en tegelijk ook mooi zijn. Dit heeft men ook tot uiting willen brengen in de verschijningsvorm van steden en dorpen. Niet alleen in kerken en voorgevels, maar ook op pleinen en straten, alsmede in het meubilair, waarmee die werden aangekleed.

Het straatmeubilair is een typisch aspect van de verschijningsvorm van dorpen en steden. Het omvat verschillende voorwerpen, die het uitzicht van een straat eeuwenlang mede hebben bepaald. Het meubilair bestaat doorgaans uit ambachtelijke voorwerpen van hout, metaal of steen. De produktie van heel wat voorwerpen uit het straatmeubilair onderging echter een opvallende evolutie ingevolge het gebruik van de in Frankrijk ontdekte nieuwe methode van vervaardigen van gietijzer. Wegkruisen, straatlantaarns, wegwijzers, uithangborden, voetkrabbers e.d. werden daarna in toenemende mate geheel of gedeeltelijk uit gietijzer vervaardigd.

De stoep.

Het straatbeeld krijgt tegenwoordig meer aandacht. Steeds meer dorpen en steden renoveren de bestrating van de oude kernen naar de stijl van de aanpalende woningen. Ook Stein renoveert thans in navolging van Elsloo en Urmond haar oude dorpskern. De moeite van het bekijken waard is vaak ook de stoep, die als het ware het overgangsgebied vormt tussen het woonhuis en de openbare weg. Oorspronkelijk was de stoep een bijzonder nuttig element, vaak plaatsten de mensen daar een bank of stoel(en), niet alleen ter verpozing, maar ook om in de gaten te houden wat buiten gebeurde. Een gebruik met een vaak sociaal controlekarakter, dat tegenwoordig helaas niet

meer in zwang is. Cafe's en restaurants spelen tegenwoordig handig in op dit oude traditie en breiden in de zomermaanden hun terras uit tot aan de straatrand! Vanaf de 17e eeuw maakte de gebruiksstoep in m.n. de steden plaats voor de sierstoep. Behalve hardsteen werd ook baksteen van verschillende kleuren gebruikt. Sierbestrating kan men intussen weer in veel plaatsen bewonderen, hoewel er gemeenten zijn, die om wat voor reden weinig doen aan het onderhoud ervan. Als begrenzing van de stoep dienden vaak een rij stoeppalen, veelal van hardsteen. Als gevolg van de herinrichting van de straten en het steeds drukker wordend verkeer werden deze palen later weer opgeruimd. De laatste jaren keren ze vaak in hardhouten vorm terug om de auto's te beletten op de stoep te parkeren en de voetgangers beter te beschermen.

Voetkrabbers.

Een schrabijzer om bemodderde, vuile schoenen e.d. af te vegen, dat nabij de ingang van het huis bevestigd was. Deze voorwerpen zijn thans niet meer funktioneel. In het verleden speelden ze echter een belangrijke rol. Het ontstaan ervan hing nauw samen met de onverharde toestand van de wegen en het gebrek aan een hygienische infrastructuur. Riolering bestond nog niet, zodat regen-, huishoudwater, (g)ier e.d. hun weg zochten op en langs de straten, op en voor het erf. Er bestond ook onderscheid over het gebruik van dit voorwerp tussen dorp en stad. Mogelijk hield dat verband met de levenswijze van de stadsbevolking, die meer gesteld was op hygiene en netheid. De meest primitieve voetkrabbers bestonden uit een smeedijzeren plaatje, dat tussen twee vangijzers was geplaatst of in een steen op de stoep was verankerd aan de kant waar de deur scharnierde of waar de (trek)bel hing.

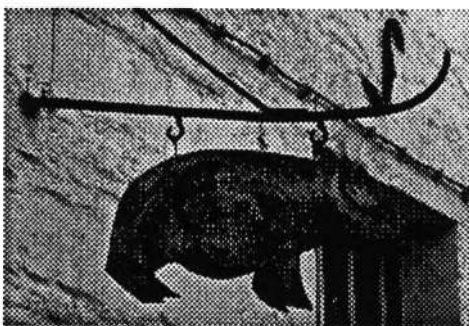
Luchtroosters.

Een ander element uit het straatmeubilair is het luchtrooster, dat aan de voorgevel van woningen werd aangebracht. De

opening, die voor de verluchting van o.a. kelderruimte moest zorgen, werd al vroegtijdig voorzien van een smeedijzeren rooster, dat verschillende vormen kon aannemen: een geperforeerde ijzeren plaat, een rooster van loodrechte of gevlochten spijlen in smeed-of gietijzer. Ongetwijfeld diende het rooster ook als belemmering voor dieven, honden, katten en ratten, die wilden binnendringen.

Uithangborden.

Ook dit element moet tot het straatmeubilair worden gerekend. Eertijds waren de gevels van winkels, herbergen en bedrijven veelal voorzien van een uithangbord. Dat fungeerde niet alleen als reclamebord, doch ook als herkenningsteken van het huis, omdat het gebruik van huisnummers toen nog niet bekend was. De ijzeren, vaak met fraai smeedijzer versierde stangen, zorgden voor een speels effect in het straatbeeld van weleer. Uithangborden hebben niet alleen een artistieke waarde, maar zijn ook in volkskundig opzicht belangrijk.

Muurankers.

Een van de vele zichtbare details van oudere gebouwen in het straatbeeld zijn de muurankers, ook wel gevelankers genoemd. De oudst bekende muurankers dateren uit de 14e eeuw. Tot voor W.O. II werden deze elementen gebruikt bij het oprichten van gebouwen. Een muuranker verbindt n.l. de balklaag of kapconstructie met de gevel. Met de zowel aan voorzijde, als achterzijde gemonteerde muurankers voorkwam men dat de muren, als gevolg van de hoogte en de belasting zijdelings zouden wijken. Op grond van het gebruikte materiaal herkent men hou-

ten, smeedijzeren en gietijzeren ankers, waarvan de houten de oudst bekende zijn. Zij werden voornamelijk gebruikt in de vakwerkbouw (leembouw). De oorspronkelijke nutsvoorwerpen zijn later door kunstzinnige dorpssmeden gevormd tot soms sierlijke kunstvoorwerpen. Het meest toegepaste smeedijzeren muuranker is het zgn. schooranker, dat uit twee delen bestaat, n.l. de veer en de schoot. De schoot van een muuranker is soms uitgevoerd als een cijfer of letter, waardoor een jaartal of de initialen van de bouwer ontstaat.

Balkons- en vensterleuning.

Wie de gevels van oudere huizen aandachtig bekijkt, zal vaak nog een enorme rijkdom aan sierkunst en functionele voorwerpen aantreffen. Het balkon is niet alleen heden ten dage populair. Deze uitbouw van de bovenverdieping was vroeger ook vaak voorzien van een hardstenen of smeedijzeren balustrade. Boven de vensterbankdorpels werden vaak ijzeren stangen aangebracht. Ook treft men sierlijke leuning in smeed- of gietijzer aan. Deze voorzieningen hadden niet alleen een beschermende functie, doch zorgden ook voor een versiering van de huisgevel.

Dak- en gevelversieringen.

Op daken en aan gevels van oudere particuliere en openbare gebouwen treft men vaak nog heel wat sierelementen aan.

Schuren met puntgevels en ronde of rechthoekige openingen (zgn. uilengaten) waren een normaal verschijnsel in het straatbeeld. Op kerkmuren of to-

rens en gebouwen uit de 16-17e eeuw treft men vaak nog "metselaarsekens" aan. Dakkapellen, smeed- of gietijzeren wind-ijzers, haan / duif-figuren enz. bepaalden mede het straatbeeld.

Gevelstenen en gedenkplaten.

Onder de kleine monumenten verdienen de gevelstenen en gedenkplaten een speciale aandacht. Een gevelsteen is doorgaans uitgevoerd in hardsteen, zandsteen of marmer. Op grond van deze materiaalkeuze steekt hij sterk af bij zijn meestal bakstenen achtergrond. Op een gevelsteen is de naam van het huis, het bouwjaar, een spreuk e.d. aangebracht. De rand van deze gevelstenen is doorgaans voorzien van motief beeldhouwwerk. De gevelsteen verschaft dus waardevolle informatie over dat gebouw. Vaak treft men gedenkplaten aan, die op een later tijdstip aan de gevel werden aangebracht als herinnering aan verdienstelijke personen, die in dat huis leefden, werkten of stierven. Vele gedenkplaten zijn helaas verdwenen en andere lopen gevaar te verdwijnen. De oorzaken daarvan zijn veelvoudig. We denken aan b.v. sloop v.h. huis, schildering van de gevel en mentaliteit van de pandbewoner.

Schampstenen.

Soms treft men bij huizen, inrijpoorten van boerderijhoeven en parken nog schampstenen aan. In het algemeen gebruikte men hiervoor grote keien of hardsteen, die meestal een vaste plaats hebben aan weerszijden van de toegangspoorten, en veelal meer hoog dan breed zijn. Deze schampstenen zijn steeds in de schuine stand geplaatst, zodat ze voor voertuigen een glijdende functie kunnen vervullen. De

karrenwielen van het boerenbedrijf waren vroeger n.l. voorzien van smeedijzeren repen. Wanneer de boer of de knecht het trekdiër zodanig mende dat de bocht te kort genomen werd, zodat de uitstekende wielnaven de muur of de poort dreigden te raken en te beschadigen, dan deed de goedgeplaatste schampsteen de kar of wagen op de veilige plaats glijden. Bij inrijpoorten van kastelen of landgoederen gebruikte men geen zwerfkeien, maar vaak kunstig met de hand gekapte hardsteen. Naast de glijfunctie met het oog op het veilig transport, dienden de schampstenen door de materiaalkeuze en de wijze van afwerking mede om de welstand van de bezitter aan te duiden. Met het invoeren van de mechanisatie in de agrarische bedrijven en de vervanging van het paard door de tractor, bleken de schampstenen overbodig. Bij heel wat boerderijen zijn ze verdwenen.

Dorpspomp.

De oudste dorpspompen dateren uit de 18e eeuw en waren uit gegoten ijzer vervaardigd. Daarvoor maakte men gebruik van putten. In de steden plaatste men pompen, die meestal vervaardigd waren uit blauwe hardsteen en vaak voorzien van beeldhouwwerk met zinnebeeldige voorstellingen. De thans nog aanwezige pompen vallen onder toezicht van Monumentenzorg.

Straatlantaarn.

De straatverlichting is uit de straten van stad en dorp niet meer weg te denken. In de Middeleeuwen bestond nog geen openbare verlichting. Later werden in de steden enkel lantaarns aangebracht bij o.m. openbare gebouwen, waarbij de verlichting gebeurde d.m.v. kaarsen of plantaardige olie. In de 19e

eeuw werden deze vervangen door gietijzeren gaslantaarns. De audenthieke vaak zeer mooi bewerkte lantaarnpalen worden steeds zeldzamer. Tegenwoordig keren ze steeds meer in het oude straatbeeld terug en zijn ze uitgevoerd in weinig onderhoudsgevoelig materiaal.

Brievenbussen.

De eerste gietijzeren brievenbussen verschenen in de 19e eeuw en werden op het verzoek van de Gemeente door de Ned. Posterijen op de belangrijkste dorps- en/of stadsplassen geplaatst. Thans verschijnen ze hier en daar weer in het straatbeeld in verschillende types en materiaalkeuze.

Standbeelden.

Standbeelden geven een typisch uitzicht aan dorp en stad. In ons straatmeubilair nemen ze daarom een eigen plaats in. Het standbeeld is een plastisch uitgevoerde, staande of zittende, al dan niet levensgrote afbeelding van een persoon of groep van personen. Hoewel standbeelden veelal tijdens het ancien regime en in de 19e eeuw in o.m. stadscentra en kasteelparken werden geplaatst, waren deze in de dorpen voor 1900 zeer zeldzaam. Na W.O. II verrezen her en der standbeelden om gesneuvelden te eren. Ook toewijding van de parochie aan het H. Hart vormde in dorp en stad een gelegenheid om een standbeeld op te richten. In deze eeuw werden vooraanstaande kunstenaars, politici e.d. met een standbeeld vereerd.

Wegwijzers.

Weg- of handwijzers behoren eveneens tot het straatmeubilair. Oorspronkelijk werden deze elementen uit hout en later uit gietijzer vervaardigd. Bij de invasie van de Duitse troep zijn ze weggenomen en verstoort. Na de bevrijding in 1945 kwamen ze weer sporadisch te voorschijn, maar met de modernisering van de wegaanduiding zijn ze definitief naar de schroothoop verwe-

zen en treft men ze enkel nog in musea aan.

Weg- of devotiekruisen.

Tot het historisch straatmeubilair behoren ook de de wegkruisen, vaak museumstukken en karakteristiek voor het Limburgse landschap. Ontstaan vaak als uiting van het geloof op kruisingen van wegen of driesprongen. Deze elementen werden niet alleen in en buiten de bebouwde kom, doch ook langs paden en midden in het veld opgericht. Wegkruisen zijn niet alleen een herinnering aan het verleden, doch stellen dat ook tegenwoordig. Men onderscheid geloofs-, kerkhof-, memorie- en rechtskruisen. Oorspronkelijk gemaakt van smeedijzer, leende zich het latere gietijzer bijzonder goed voor de toepassing van ornamenten bij het uitbeelden van figuren en symbolen. Hoewel deze elementen in het woongebied van een mensengemeenschap veelal hun oorspronkelijke functie zijn kwijtgeraakt, behouden ze toch een museale functie.

Het **straatmeubilair** vormt daarom nog steeds een historisch, doch bedreigd erfgoed in onze samenleving. Echter reeds te veel is er verloren gegaan. Laten we daarom dit overgeleverd erfgoed "levend" houden.

Oude recepten

Techniek en wetenschap gaan hand in hand. Nog nooit hebben zij zo'n grote voortgang meegemaakt als gedurende de afgelopen honderd jaar. Velen onder u kunnen zich nauwelijks nog een voorstelling maken van een leven zonder televisie, elektriciteit, aardgas, stromend water in het gehele huis, badkamer, toilet, en noem maar op. Toch zijn dit faciliteiten, die voor enkele decennia eerder uitzondering dan regel waren.

Ook de medische wetenschap heeft een dergelijke stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Slechts een kleine vijftig jaar geleden stierven nog een beduidend aantal mensen aan longontsteking. De periode daarvoor waren dysenterie, mazelen en andere ziekten nog orde van de dag en een der hoofd doodsoorzaken. Met name hygiëne en persoonlijke verzorging heeft deze ziekten gelukkig weten in te dammen of uit te roeien.

En toch, indien u zich de moeite getroost eens rustig in uw woonruimten te kijken en zaken, zoals bovengenoemd naar de achtergrond te plaatsen, dan zult u enige voorstelling krijgen omtrent de wereld waarin onze voorouders leefden. Hiermee willen we absoluut niet stellen dat onze voorouders minder slim waren als wij. Het tegendeel is vaak waar. In de oude tijden was men veel meer aangewezen op eigen inventiviteit en initiatief. Hierbij speelde de levensopvatting uit die tijd een zeer voorname rol. Het geloof speelde hierbij bovendien een hoofdrol. Zaken die men niet wetenschappelijk kon verklaren (zoals bijvoorbeeld onweer) werden vereenzelvigd met bijgeloof. Een blikseminslag en de daarbij veelal gepaard gaande brand werd verklaard als zijnde een straf van God.

Zullen de meeste onder u hierbij een glimlach niet kunnen onderdrukken, dit soort opvattingen werden gedeeld door zowel

rijk als arm, geschoolden en ongeschoolden. Vaak zocht men eigen middeltjes tegen allerlei kwalen bij dieren en mensen. Ouderen onder u kunnen zich wellicht nog diverse van deze "recepten" herinneren. Sommigen hebben in het verleden notities gemaakt van de door hun beproefde recepten en de uitwerking van deze "medicijnen". In dit artikel zullen we enkele recepten weergeven in de oorspronkelijke tekstsamenstellingen zoals die zijn opgetekend door J.C.S. de Limpens, in zijn leven rechtsgeleerde en onder andere drossaard van Elsloo en Rekem en eerste rechter van Maastricht na de Franse omwenteling. Voorwaar een geleerd en welvermogend man dus. De teksten zijn hier en daar voorzien van verklarende letters en woorden (tussen haken).

Een excellent remedie om de taeken (teken) te verdrijven

Nempt eenen ouden bessem van bischenhoudt, kap(p)e deesen kleyn, giet daerop eenen top waeter en laet het koeken op't vu(u)r op de hellighe (helft), alsdan nempt eenen nachtstoel, giet het gecocht (gekookt) waeter daerin, waerop den patient hem met zijn bloot gaet moet setten, ende den schwaem (damp) van het voorseyde waeter soo heet als hij lijden kan, in zijn fundament laeten gaen. Dit voorseyde waeter kout wordende kan wederomme op het vu(u)r gestelt worden ende warm sijnde moet den patient wederom daerop op de voorseyde maniere sitten. Dit gedaen sijnde nempt wederom een anderen bessem, kapt deesen op de voorseyde maniere ende gebruyckt hem gecoght sijnde op maniere voors(chreven).

Een ander remedie voor de taeken

Neempt sneetswaeter (sneeuwwater) vergaedert (verzameld) sijnde in den maendt Martio (maart) in het meertslicht, sett dit sneetswaeter op het vuyr (vuur), werpt daerinne eenen blauen lynen (linnen) douck, laet desen douck daerinne warm worden, ende appliceert deesen douck soo heit als hij lijden

kont aen uw fundament ende repetert sulcks op die voorseyde maniere dyckwijls.

Remedie voor het pleuris ende heite kortsen (koorts)

Nempt de katgens van hasenoten diewelke moeten gepluyckt worden in aprili ofte martie voor al eer de katten open sijn, stoot daervan eenen vingerhoet vool, werpt sulxs in een bierglas vol melck en laet het werm worden, nempt het selve in, inde (en) legt uw in het bedde, houdt uw warm ende daervan sult ghij sweeten.

Voor de koude kortse

Nempt eerstens eene lichte purgatie om het lichaem te suyveren. Dit geschiedt sijnde nempt voor acht stuyvers extract van eels stelt sulcks op eene kanne witten wijn en nempt daervan van tijdt tot tijdt een bier glas in.

Remedie voor het colijck (koliek)

Nempt eyerschaelen wascht dieselve in het waeter tot dat het lisen daervan af is stoot daervan eenen vingerhoet vol, en nempt hetselve in met was thee. Dit remedie is oock goet voor het graveel ende den buyckloop.

Remedie voor de watersucht

Neempt alantwortel, latine enula compana, dry handtgrenen in cleyne stuckgens gesneden deselve op twee kannen oudt bier tot op de heelft in eenen aerden pot ingesoden door eenen suyveren doeck uytgeperst sijnde, doet men het in eene botelle totdat het cout is, ende alsdan neemt den krancken een kleyn bierglaesken cout daervan in, ende sal daer sterck van sweeten. Nota: dat nempt men eens oft tweemaal daghs naer stercke oft geringe operatie.

Remedie om eenen doren doen uytvallen

Neemst eenen witten ajuyn half onder de assen gebraden die op den doren met schijfkens door olie besmeert geleydt sullen denselven doen uytvallen. Probatum (geschikt)

Remedie voor het bloet te stulpen van de naase

Het kruit genoemt Bursa Pastoris in de handt gevreven ende onder de nase gehouden is goet voor het bloeden te stulpen, oft oock neemt sta(a)l in het vier (vuur) gloyende gemaect, schudt daerop essigh (azijn) ende houdt het onder de naase. Probatum (geschikt)

Remedie voor de roos

Neemst een vossetongh, laet deselve in de schouw een weenigh opdroogen, daernae deselve naerge draegen in de broecksack om se altoost te conserveren, dan een vingerhoet vol oft de groote van een haesenoot daarvan gera(s)pt ende met brandewijn oft water ingenomen, cureert instante lijck oft oock neemt een oude eyckel ende gepulveriseert sijnde neempse in met een glas Fransche brandewijn.

Remedie voor den vloed der vrouwen

Neemst eenen goeden vingerhoet vol bloet van eenen berch (mannetjesvarken) oft men neemt selve bloet in den slaghtijt en gedrooght sijnde neemt men deselve quantiteyt in pulvere en men geeft het selve in met eenen roemer rooden wijn, en alsdan sal men twee lienen (linnen) saexkens (zakjes) maeken en eene molster saut, en hetselve laeten heet worden in eenen ijseren ketel en die helftscheyt in een saexken doen en appliceren ad partes en also alternative en continueren 8 oft 10 uyren oft meer.

(wordt vervolgd)

GEMEENTE URMOND ANNO 1903

In dit hoofdstuk zijn o.m. een representatief aantal statistische gegevens uit het jaarverslag van de Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg aan Provinciale Staten samengevat.

BURGELIJKE STAND:

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
POPULATIE PER 31 DECEMBER 1902	744	629	1373
GEBOREN IN 1903	18	24	42
OVERLEDEN IN 1903	9	12	21
GEVESTIGD IN 1903	18	29	47
VERTROKKEN IN 1903	24	27	51
BEVOLKINGSOVERSCHOT	3	14	17
TOTALE POPULATIE PER 31 DECEMBER 1903	747	643	1390
AANTAL WETTELIJK GESLOTEN HUWELIJKEN	4		

DE KERKGEMEENSCHAPPEN.

Staat der bevolking van kerkgenootschappen op 31 december 1903.

NEDERDUITS HERVORMDEN	ROOMSCH KATHOLIEKEN	NEDERDUITSE ISREALIETEN:	TOTALE BEVOLKING:
42	1340	8	1390

GODSDIENSTHUIZEN:

- * St. Martinus kerk in Urmond, is in 1793 gebouwd. Dit "Terpkerkje" werd onlangs gerestaureerd en heeft thans een culturele en representatieve functie.
- * St. Michaël kerk te Berg aan de Maas werd voor het laatst in 1959 gerestaureerd.
- * Gereformeerde kerk in Urmond werd onlangs gerestaureerd. Deze kerk heeft als bijnaam het "Witte kerkje"
- * De Joodse gemeenschap had in Urmond geen synagoge, omdat er te weinig Joodse gebedsgangers waren (min. 10 pers.).

KIESDISTRICTEN

Ingevolge de wet van 5 november 1852, Staatsblad 197 (gewijzigd bij die van 28 april 1897, Staatsblad 111) bestond het Hertogdom Limburg uit 9 kiesdistricten. Urmond behoorde toe aan het kiesdistrict Sittard.

Binnen dit kiesdistrict was voor onder meer de nagenoemde gemeenten het aantal genomineerde kiezers en gemeenteraadsleden als volgt vastgesteld:

GEMEENTE	AANTAL KIEZERS	AANTAL GEMEENTE- RAADSLEDEN	INWONERS POPULATIE
BORN	296	7	1730
GELEEN	398	7	2501
GREVENBICHT	196	7	1251
LIMBRICHT	223	7	1334
OBBICT EN PAPENHOVEN	137	7	887
SITTARD	799	13	6500
URMOND	211	7	1390

Ter vergelijking de resultaten van de tot het kiesdistrict Meerssen behorende:

GEMEENTE	AANTAL KIEZERS	AANTAL GEMEENTE- RAADSLEDEN	INWONERS POPULATIE
ELSLOO	188	7	1500
STEIN	294	7	2161

Kiesgerechtigd was onder meer degene, die

- a Nederlander (mannelijk) was,
- b inwonend in de gemeente,
- c in het laatst lopende dienstjaar aangeslagen was in de Directe Belastingen,
- d minimum leeftijd van 25 jaar.

Met name de onder c. genoemde voorwaarde zorgde voor een selectieve kiesdrempel.

In dit kalenderjaar werd Nicolaas Strijkers herbenoemd als burgemeester en secretaris en waren in de Gemeenteraad vertegenwoordigd de heren: Jos Schulpen, Wilhelmus Hendrikus Kurvers (wethouder), Lambertus A.H. Gelissen, Joannes Mathijs Alberti (wethouder), J.H. Salden, Theodoor Meulenberg en Willem Janssen.

ONDERWIJS

Het onderwijzend personeel van de Openbare Lagere School bestond uit:

- Hoofdonderwijzer: Jan Antoon Beaumont
- Onderwijzers: Christiaan Salden
G. van Hensberg
P.H. Penders
J.H. Rademakers

GEM. AANTAL LEERLINGEN		KOSTELOOS GENOTEN ONDERWIJS	
JONGENS	MEISJES	JONGENS	MEISJES
110	86	21	24

ONDERWIJSPERIKELN:

Gebaseerd op 200 schoolgaande kinderen in het jaar 1902 waren, behoudens de hoofdonderwijzer, vier onderwijzers benoemd aan de Lagere School te Urmond.

Aangezien het aantal schoolgaande kinderen per 15 januari 1903 slechts 199 bedroeg, was B & W van oordeel, dat de Ge-

meente niet meer aan het voor vier onderwijzers wettelijk verplichte minimum aantal schoolgaande kinderen (200) voldeed (art. 29 c der Onderwijswet).

B & W concludeerde daaruit dat er voor het jaar 1903 met één onderwijzer minder aan de plaatselijke Lagere School kon worden volstaan en uit dien hoofde kon besparen op de financiering van het plaatselijk onderwijs.

Hun voordracht werd door de Gemeenteraad overgenomen. Deze besloot op 27 maart 1903 om de heer Chr. Salden, als langst in functie zijnde onderwijzer met verplichte hoofdakke, met ingang van 1 juli 1903 eervol ontslag te verlenen, mits goedkeuring van Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg.

Gedeputeerde Staten reageerde op 3 juli 1903 met de volgende verwerpingen:

- het rapport van de Inspecteur van het Lager Onderwijs in de 1e Inspectie te Roermond, de schoolopziener in het district Sittard en de schoolopziener in het Arrondissement Maastricht,
- het financieel belang van de Gemeente,
- het ontslag van de onderhavige onderwijzer niet op eigen verzoek had plaatsgevonden,
- art. 29, lid a en e en art. 19, lid f van de Wet op het lager onderwijs (red. het daartoe strekkend raadsbesluit de goedkeuring van Gedeputeerde Staten uitdrukkelijk vereist). [de bedoeling v.d. wetgever was om een hoger gezag een wapen in de hand te geven tegen mogelijke willekeur van een Gemeenteraad, bij een ontslagprocedure zonder redelijke gronden en in achtneming van het belang van het onderwijs
- het teruggaan van het aantal schoolgaande kinderen beneden de wettelijke norm voor 4 onderwijzers, de oudste in dienstjaren zijnde onderwijzer met hoofdakke heeft moeten wijken, in plaats van de jongst aangestelde onderwijzer,
- het getal van het aantal schoolgaande kinderen in de maand februari weer gestegen is tot 200,

- de cijfers der schoolbevolking van de afgelopen jaren gewoonlijk om en nabij de 200 bedraagt, t.w. in 1900: 193 en 1902: 205,
- het raadsbesluit het belang van het onderwijs niet rechtvaardigt,
- EN TOT BESLUIT:
- dat er geen of onvoldoende argumenten aanwezig waren voor het genomen raadsbesluit. Gedeputeerde Staten onthouden derhalve hun goedkeuring.

De Gemeenteraad tekent tegen dit besluit beroep aan bij de Kroon.

De Raad van Staate, afd. Geschillen van Bestuur, Besluitno. 46 d.d. 9 november 1903 bevestigt:

- a gehoord het Ministerie van Binnenlandse Zaken, afd. Onderwijs dossiernr. 9710 d.d. 3 november j.l.,
- b overwegende, dat de gemeenteraad het ontslag slechts verleend heeft op basis van financiële motieven en dit het belang van de schooljeugd niet bevordert,
- c dat het thans aangestelde onderwijzend personeel (4) behouden blijft,
- d overwegende, dat Gedeputeerde Staten d.d. 3 juli j.l. hun goedkeuring onthouden hebben aan het raadsbesluit,
- e dat interpretatie van art. 29 c der Onderwijswet voor een Lagere School met 200 schoolgaande kinderen, behoudens het hoofd der school, 4 onderwijzers met bijstand vereist,
- f dat het bij de regeling van het aantal onderwijzers zeker niet de bedoeling van de wetgever is geweest, om waar het aantal kinderen elk jaar verschilt, juist op grens, die is aangegeven voor een of meerder of minder aantal onderwijzers, elk jaar, wanneer het aantal kinderen beneden die grens daalt,

- een der onderwijzers te ontslaan,
- g dat het Gemeentebestuur zelfs niet getracht heeft dit aanne-
melijk te maken,
- h dat Gedeputeerde Staten met hun Besluit d.d. 3 juli 1903
terecht hun goedkeuring hebben onthouden aan het raads-
besluit,

De Raad van State

hebben derhalve goed gevonden en verstaan, gezien de Wet
op het Lager Onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst bekend is
gemaakt in het Staatsblad no. 208 van het jaar 1901, het door
de Gemeente Urmond ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

ONDERWIJSMUTATIES

- * Christiaan Salden neemt uiteindelijk ontslag en wordt voorts
per de op woensdag, 17 oktober 1903 te Schaesberg ge-
houden raadsvergadering, aldaar benoemd als onderwijzer
met verplichte hoofdkte. De gemeenteraad van Urmond
betreurt diens vertrek, doch wenst de Gemeente Schaes-
berg geluk met hun benoeming van deze plichtsgetrouwe
leermeester.
- * Op 11 augustus slaagt de heer P.H. Penders voor het exa-
men Frans L.O.
- * In de op 26 november te Urmond gehouden raadsvergade-
ring wordt aan de heer J.H. Rademakers, desgevraagd eer-
vol ontslag verleend per 1 december 1903. Deze onderwijzer
wordt per dezelfde datum als zodanig benoemd aan de
Openbare Lagere School te Sittard.

GEMEENTELIJKE FINANCIËLE RESULTATEN

INKOMSTEN

OMSCHRIJVING	FI
INKOMSTEN UIT VEERGELDEN	10,05
SCHOOLGELDEN VOOR LAGER ONDERWIJS	267,42
GRONDBELASTING GEBOUWDE EIGENDOMMEN 40 GEBOUWEN	186,61
GRONDBELASTING ONGEBOUW.EIGENDOMMEN 10 GEBOUWEN	87,65
PERSONEELSBELASTING OVER 25 PERSONEN	135,12
BELASTING NAAR HET GESCHATTE INKOMEN	589,10
BELASTING OP HONDEN	78,00
BELASTING VOOR 3 STERKE DRANK VERGUNNINGEN	75,00
UITKERING INGEVOLGE DE WET VAN 24 MEI 1897 AAN DE GEMEENTE BEDOELD IN ART. 1 T/M 9	2043,50
UITKERING BEDOELD IN ART. 10	150,00
VERGOEDING VOOR HET LAGER ONDERWIJS	1250,00
BIJDRAGEN VAN HET RIJK VOOR BIJZONDERE DOELEINDEN	249,13
RESTITUTIE VAN UITGEZET KAPITAAL	263,04
TOTAAL	5703,35

UITGAVEN

OMSCHRIJVING	Fl
NADEELIGE SLOTEN DER VORIGE DIENSTJAREN	723,51
PERSONEEL EN ALGEMENE BUREAUKOSTEN	1045,45
BIJZONDERE VERRICHTINGEN	176,60
INNING DER BELASTINGEN	10,18½
POLITIE	184,50
SCHUTTERIJ	20,00
GEZONDHEIDSDIENST	10,00
OPENBARE WERKEN	572,25
LAGER SCHOOL ONDERWIJS	2858,50
LANDBOUW HANDEL EN NIJVERHEID	35,00
BEHEER EN ONDERHOUD VAN BEZITTINGEN	15,45
RENTE SCHULDEN SCHOOL	100,00
SUBSIDIE AAN DE OOGKLINIEK TE MAASTRICHT	10,00
TOTAAL	5761,44½

Stichting Geschiedkunde "de Maaskentj"

Opgericht :

3 juli 1986 , gevestigd te Stein, ingeschreven K.v.K.
Heerlen onder nummer S.072.099

Sekretariaat :

John Penris
Hayweghenstraat 36
6171 HD Stein
tel.: 046 - 335660

Dokumentatie-centrum :

St Jansschool
De Halstraat 42 Stein
Geopend: Ma. 19.30 - 22.00 (en op afspraak)
Ingang via Assevedostraat

Contactadressen :

Arie Marchal
Schuttekleef 16
6171 HM Stein
☎ 046 - 332746

Jeu Notten
Eykskensweg 7
6243 AA Geulle
☎ 043 - 646348

Guus Peters
Burg. Maenenstr. 48
6181 EC Elsloo
☎ 046 - 378727

Martin Pfeifer
Boomgaardstr 11
6171 GT Stein
☎ 046 - 338631

Bank- en gironummer :

48.84.75.031
5138035

ABN-AMRO Stein
Postgiro

